

Миле ТОДОРОВСКИ

ЗАПИСНИЦИТЕ НА ПРЕЗИДИУМОТ НА АСНОМ МЕЃУ ПРВОТО И ВТОРОТО ЗАСЕДАНИЕ (2. VIII—28. XII 1944)

Борбата на македонскиот народ за својата слобода, во своја слободна држава, доживеа свој финален чин на 2 август 1944 година. На оваа дата, во манастирот Прохор Пчински се одржа Првото заседание на Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија — АСНОМ. Со своето прво Решение со уставно правно значење, Првото заседание на АСНОМ се конституира во врховно, законодавно и извршно претставничко тело на Македонија и на македонската држава како рамноправна федерална единица, согласно решенијата на Второто заседание на АВНОЈ, во демографска и федеративна Југославија.¹

Во новосоздадената Македонска федерална држава, израсната во виорот на вооружената Народноослободителна борба под раководство на КПЈ, АСНОМ беше нависок законодавен орган, чиј прв законски акт беше Решението за неговото конституирање. Со истиов акт се декларира дека АСНОМ и неговата влада на македонската држава се врховни органи на народната власт. Меѓутоа, имајќи го предвид степенот на развиеноста на Народноослободителната борба и степенот на изграденоста на народната власт пошироко во југословенската државна заедница, беше констатиран фактот дека нема услови за формирање на народна влада, туку функцијата на народна влада да ја врши Президиумот на АСНОМ.

Законодавната власт, според Решението, АСНОМ ја врши на пленарни заседанија, а во времето меѓу заседанијата, таа власт ја врши преку Президиумот. Впрочем, во член 11 на спомнатото Решение се прецизира дека „Народното правителство на македонската држава, односно до неговото образување Президиумот на АСНОМ, (ја) има функцијата на народно правителство, основајќи се на решенијата на АСНОМ, а во согласие со решенијата на АВНОЈ, како и заповедите и решенијата на На-

¹) Зборник на документи АСНОМ 1944—1964, Скопје, 1964, с. 235.

ционалниот комитет на ослободувањето на Југославија, донесуе заповеди и решенија и го контролира нивното спроведување во македонската држава“²

За реализација на законодавната и извршната функција, Президиумот на АСНОМ формира 8 поверенства: за информации, за внатрешни работи, за просвета, за народно стопанство, за финансии, за соопштенија и градежи, за социјална политика и за судство, на чие чело заставаа повереници од редот на членовите на Президиумот на АСНОМ.³

Президиумот на АСНОМ уште веднаш по Заседанието на АСНОМ на кумановско подрачје, а особено за време на престојот во с. Горно Врановци, Велешко (од средината на септември до почетокот на ноември), организационо и кадровски ги изградува поверенствата, како ресорни органи на извршната власт за по доаѓањето во Скопје да ја добијат својата комплетност и дефинитивна форма. Само така тие можеа да одговорат на големите барања што ги поставуваше императивот на времето.

Во периодот меѓу двете заседанија на АСНОМ, чии записници ги донесуваме во прилог. Од нив може да се види богатата законодавна и друга дејност на Президиумот. На редовните заседанија се усвоени над 84 законски акти, што биле оформени како решенија и уште толку други документи — прогласи, летоци, упатства, заклучоци и сл. што ги реализирале поверенствата.

Со овие решенија и другите акти што ги содржат записниците на Президиумот опфатени се многу домени на државниот живот на федерална Македонија. Повеќе акти се однесуваат на изградбата на народнодемократската власт, со други се решаваат проблеми од стопанскиот живот — трговијата, индустријата, рударството, земјоделството и други гранки, потоа, за проблеми од финансии — валутното, даночното и други прашања, снабдувањето на војската и населението, цените и сл. Потоа, од областа на социјалните грижи за давање помош на партизанските семејства и други, проблемите на здравството — воведување бесплатни здравствени услуги и тн., од областа на просветата — отворање на училишта и други дејности, судството и тн.

Со законодавната дејност на Президиумот уште пред ослободувањето на Скопје и пред конечното ослободување на Македонија беа ставени темелите на државниот и општествениот живот. Тоа придонесе за побрзото нормализирање на затечените состојби и континуирано продолжување на државно-правната изградба.

Записниците се објавуваат со полна зачуваност на нивната оригиналност. Извршени се само правописни интервенции

²) Исто, с. 237.

³) Види Записник бр. 1.

со што не се нарушува нивната изворност. На одредени места — кај кратенките и таму каде речениците се непотполни — дадени се појаснувања во форма на дешифрирање или дополнувања, што се дадени во аглести загради.

З А П И С Н И К

Н° — 1

Од Првото заседание на Президиумот на АСНОМ, одржано на 6 август 1944 година во училиштето на с. Рамно, Заседанието го отворува претседателот Методи Андонов — Ченто, со следниот дневен ред:

1. Предлог за кооптирање на нови членови во АСНОМ;
2. Формирање на оддели (поверенства) при Президиумот и избирање раководни лица (повереници);
3. Организирање поделата на области во Македонија и избирање лица за спроведување на организацијата на тија области (НОО);
4. Избирање лица за испраќање при Националниот комитет на НОЈ и во иностранство;
5. Испраќање протесни телеграми по повод говорот на Ивана Субашиќа⁴ и интервјуто на Сава Косановиќ;
6. Разно.

По првата точка, после констатацијата дека, се поради брзото свикнување на АСНОМ, запоставиле извесни краишта на Македонија, се усвојуваат предложенијата за кооптирање на следните лица за народни претставители во АСНОМ:

1. Кирил Тошев Крстев, трговец — за Дебарце;
2. Васил Калајджиовски, судија от Вевчани; и
3. Живко Бејајковски, земјоделец от Галичник.

Исто така, се дојде до согласие да може да се земат во обзир за кооптирање и други погодни лица, само ако тие дојдат ефективно во редовите на НОВ и ПО на Македонија.

По втората точка формирање на оддели при Президиумот и избирање раководни лица (повереници), после опширна дискусија, по предлогот на претседателот М. А. Ченто, кој претрпе измени, се усвојуваат со оглед на денешните нужди, следните осум оддели и нивните раководни лица:

1. Поверенство за информации — Панко Брашнаров;
2. Поверенство за внатрешни работи — Киро Петрушев;

⁴ Се однесува на д-р Иван Шубариќ, претседател на кралската влада во бегалство.

3. Поверенство за просвета — Епаминонда п. Андонов;
4. Поверенство за народ[но] стопанство и обнова — Лазар Соколов;
5. Поверенство за финансии — Благоја Фотев;
6. Поверенство за соопштенија и градежи — Страхил Гигов
7. Поверенство за социјална политика и нар.[одно] здравје — Ацо Петровски;
8. Поверенство за судство — Петар Пирузе.

По третата точка, за организирање поделата на Македонија по оглед на денешните незини потреби, се усвојува предлогот на предс[едателот] Методи Ченто со едно изменение — неприхватување на окупите. Македонија се дели на следните четири области: Скопска, Битолска, Штипска и Кичевско-дебарска. Областите се делат на околии и општини. Оккупите се укинуваат и лицата избрани во нив се приклучуваат во областа.

За организирање на НОО — и при тие области, се овластуваат следните членови на АСНОМ, кои се за таа цел ополномоштуваат:

I. За Скопска област

1. Младен Георгиев — Челопек,
2. Мино Богданов — Велес,
3. Стоилко Костов Иванов — Ореов Дол,
4. Никола Мицев — Кратово,
5. Гојчо Стевков — Куманово,
6. Трајко Цветанов — Крива Паланка.

II. За Битолска област

1. Камбер Хасан — Долно Дисан,
2. Никола Минчев — Кавадарци,
3. Ристо Бајалцелиев⁵ — Гевгели,
4. Илија Божиновски — Ресен,
5. Милан К. Стефанов — Подземски — Десово,
6. Димче Стојанов Миревски — Прилеп,
7. Борко Темелков — Прилеп.

⁵) Се однесува на Бајалски.

⁶) Се однесува на Брајковски.

III. За Штипска област

1. Вера Ацева — Прилеп,
2. Никола Иванов Вражалски — Кочани,
3. Страхил Бајовски — Берово,
4. Борис Поцков — Струмица,
6. Исак Сион — Штип.

IV. За Кичевско-дебарска област

1. Кемал Аголи — Дебар,
2. Живко Бејаковски⁶ — Галичник,
3. Васил Калајџиовски — Вевчани,
4. Киро Тошев Крстев — Дебарце,
5. Лазар Гиновски — Белчиште,
6. Видое Смилевски — Гостивар,
7. Елисие Поповски — Маврово.

По четвртата точка, избирање лице за испраќање при Националниот комитет на НОЈ и за во иностранство, се усвојува следното:

I. При Националниот комитет на НОЈ да се испратат:

1. Киро Глигоров
2. Лазар Соколов
3. Ацо Петровски
4. Благоја Фотев
5. Методија А. Ченто

II. За Бари:

1. Д-р Владо Полежина
2. Илија Цувалекоски

III. За Москва:

1. Димитар Влахов
2. Венко Марковски.

По петата точка, испраќање телеграми, протестни по повод говорот на председателот на југословенската емигрантска влада во Лондон г. Ивана Субашиќа и интервјуто на министерот Сава Косановиќ, се дојде до согласие да се испрати таков телеграм до председателот на Националниот комитет на НОЈ маршал

Тито, оти се најде да таквите постапци наносат штета на народно-ослободителната борба на македонскиот народ, па спрема тоа и на останалите народи во Југославија.

Во точката „разно“:

1. Пошто се увиде потребата да се има едно платежно средство се усвојува издавањето на бонови.

2. Да се издадат во најскоро време легитимации на сите народни претставители на АСНОМ, а на оние лица кои се одредени да и организират усвоените области на Македонија, да се одредени да и организират усвоените области на Македонија, да се даде полномошно.

3. Се усвојува предлогот на Методи Ченто да се на место на починалиот народен претставител Благоја Минов од Струмица избран за АВНОЈ, избере Тодор Ношпал од Прилеп, народен претставител во АСНОМ.

4. Се усвојува, исто така, предлогот на председателот Методи Ченто да се испратат писма до известни лица, кои ќе се повикат да се придружат на народно-ослободителната борба на Македонија.

5. Увидувајќи ја големата потреба за објавување на течењето /на/ I историско заседание на АСНОМ, се захтева от п/от/ претседателот Панко Брашнарлов да се постара да се што побрго отпечати и излезе брошурата одредена за таа цел.

След исцрпувањето на дневниот ред, заседанието се заклучи.

Секретар,
Д-р В. Полежина, с.р.

Претседател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.

К. Петрушев, с.р.

Е. Поп Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н° — 2

От II заседание на Президиумот на АСНОМ, одржано на 14 август 1944 година, во шумата Петрова Гора (с. Рамно), према покана бр. 2, со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот бр. 1;

2. Организирање работата на поверенствата — одредување на референти;

3. Назначување на макеодателна комисија и државна комисија за испитување злочините починети от страна на окупаторите и нивните слуги;

4. Одредување лице за Црвен крст;

6. Разно.

Присутни са: Методија А. Ченто, Панко Брашнаров, Емануел Чучков, Љубчо Арсов, Д-р Владо Полежина, Страхил Гигов, Цветко Узуновски, Епаминонда п. Андонов, Богоја Фотев, Петре Пирузев, Киро Петрушев, Ацо Петровски, Лазар Соколов, Генади Лешков и Лилјана Чаловска. Отсутни са: Генерал-мајор Мих. Апостолски, Венко Марковски, Јован Гјоргов, Кемал Аголи, Вера Ацева, Камбер Хасан и Младен Георгиев, поради работа на терен.

Претседателот Методи Ченто след констатацијата за нушният кворум- отвара заседанието во 8 ч.

1. После читањето на записникот решено е да влезе како дополнување во него:

1) да се секој пат внесуват во записникот имињата на присутните и отсутните лица, а за последните означи и разлогот за нивното отсуство;

2) податоците за Абдула Алија от Прешево, кој беше кооптиран на последното заседание на Президиумот, да се внесат во записникот.

3) а) при Националниот комитет на НОЈ се испраќат за проучување на економската и финансиската организација на народната власт: Киро Глигоров на подолго време и Лазар Соколов на пократко време, б) во Бари, за културна пропаганда: Илија Джувалекоски; в) за Средоземната комисија на неодредено време: Д-р Владо Полежина; г) во Москва, за неодредено време: Димитар Влахов и Венко Марковски и д) на втори план решено е да се испратат при Националниот комитет на НОЈ за проучување на организацијата на народната власт: Богоја Фотев, Ацо Петровски и Методи Ченто или Емануел Чучков. Конечната одлука за нивното идење ќе биде донесена со оглед на положението пред самото тргнување.

2. За организирање работата на поверенствата — одредување на референти, претседателот Методи Ченто за референти ги предложи следните лица, кои се усвојуват:

При поверенството за:

1. Внатрешни работи — Петре Стојанов Манговски
2. Финансии — Киро Глигоров
3. Просвета — Димчо Стојанов Миревски⁷
4. Информации — Веселинка Малинска

⁷) Се однесува на Димче Стојанов-Мире.

5. Социалната политика — Благој х. Панзов
6. Соопштенија и градежи — Ацо Георгиев Гаревски
7. Народно стопан(ство) и економ(ска) обнова —
Славко п. Антов и Асен Симитчиев
8. Судство — за сега упразнено.

До колку се однесува за работата на поверенствата, поверениците заедно со референтите треба да ги проучат сите прашања на својот ресор, [да] направат план за работа и /да/ дадат во по-скоро време еден доклад пред Президиумот, от кој ќе се види кои се впросите, денешните потреби и потребите во блиската иднина на одноското поверенство, кои барат решавање и начин на кој ќе се решат. За обавестување и проучување на време содржината на еден доклад, да секој повереник му е ставено во должност да на време го достави при Секретаријатот.

По дотичниот вопрос, односот меѓу поверенствата и Президиумот, нивната отговорност и делокруг на работата, се усвојува гледиштето дека, со оглед да се поверениците во исто време и членови на Президиумот, потребно е да секој нивни акт покрај потписот на повереникот, носи уште два потписа, потписите на председателот и секретарот. Во делокруг на своето поверенство, поверениците ќе решаваат во духот на одлуките на сите предпоставени им органи: АВНОЈ, Националниот комитет на НОЈ, АСНОМ и Президиумот на АСНОМ. За сите поединечни прашања, до колку едно прашање не бара принципиелно решавање, и тогај ќе биде потребно да се сите членови на Президиумот саветуват и [да] донесат решение.

3. По точката именување на Законодателна комисија и Државна комисија за испитување злочините починети от страна на фашиските окупатори и нивните слуги, се усвојува

1) За установјување на Законодателна комисија, чии должности се одредени во одлуките на АСНОМ, се усвојуваат предложението от Д-р Владо Полежина лица: Петре Пирузе, Петар Стојанов, Благој х. Панзов, Асен Симитчиев, Благој Левков, Тодор Стојанов Звездин и д-р Владо Полежина.

2) Во Државната комисија за испитување злочините починети от окупаторите и нивните слуги, чии задачи се одредени во решението на АСНОМ, на предлогот на Богоја Фотев, усвоено е да се изберат и избрани се: Страхил Гитов, Киро Миљовски, Емануел Чучков, Тодор С. Звездин и Киро Петрушевски.

По вопросот одредување и испраќање лица за Црвениот крст, кои треба да ја проучат неговата организација и /да/ бидат членови на Главниот одбор на Црвениот крст, усвојуваат се предложените от Љубчо Арсов лица: Благој х. Панзов и Д-р Н/икола/ Мицев.

4. Се усвојува предложението на Лазар Соколов да треба официјално да се извести, било писмено или усмено, секое на должност поставено лице.

Се усвојува предложението на Лазар Соколов да треба официјално да се извести, било писмено или усмено, секое на должност поставено лице.

Емануел Чучков предлага, со оглед на денешната ситуација, да се што поскоро соопшти на народот за свикнувањето уа Првото заседание на АСНОМ и неговите решениа, што се и усвојува. Лазар Соколов и Киро Петрушев предлагат да се Манифестот и брошурата отпечатаат и умножат кај Врховниот штаб што е и усвоено.

Љупчо Арсов предлага да се стави во должност на Богоја Фотев да заедно со референтот Киро Глигоров /го/ проучат вoпросот за издавање бонови или расписување заем и /да/ направат за тоа доклад, што се и усвојува.

За организирање на избори за народно-ослободителните одбори на слободната територија се задолжује уското председништво да се позабави со тој вoпрос.

Љубчо Арсов предлага, со оглед на политичката ситуација, да се испрати телеграма до Националниот комитет на НОЈ, со која да се пита да ли Президиумот да испрати лица при него за проучување на организацијата на народната власт, или пак Националниот комитет на НОЈ да испрати за таја цел инструктори.

Секретар,
Д-р В. Полежина, с.р.

Претседател,
М. П. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. П. Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н° — 3

От III-то заседание на Президиумот на АСНОМ, одржано от 2—5 септември 1944 година, во неговата канцеларија во манастирот св. Прохор Пчински, према покана бр. 3, со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот бр. 2;
2. Одобрување на решењата земени во отсуство на еден дел от членовите на Президиумот;

3. Испратени телеграми;
4. Уредување на поверенствата;
4. Разно.

Присутни са: Методи А. Ченто, Емануел Чучков, Панко Брашнаров, Љубчо Арсов, Д-р Владо Полежина, Страхил Гигов, Епаминионда поп Андонов, Богоја Фотев, Петар Пирузев, Киро Петрушев, Ацо Петровски, Лазар Соколов, Генаци Лешков, генерал-мајор Михаил Апостолски и Лилјана Чаловска. Отсутни са: Венко Марковски, Јован Јанев,⁸ Кемал Аголи, Вера Ацева, Камбер Хасан, Цветко Узуновски и Младен Георгиев, поради работа на терен.

Методи Ченто, след констатацијата за нужниот кворум, /по/ отвара заседанието во 8 ч.

1. На записникот бр. 2 направени са следните забелешки:

Ацо Петровски изјавува да решението за испраќање на лица при Националниот комитет на НОЈ и во Бари е земено на I, а не на II заседание на Президиумот и смета за потребно тоа да се исправи.

Лазар Соколов предлага да се воведо специална книга за записник и решенијата донесени на заседанијата на Президиумот да се оформуваат и објавуваат. Секретарот Љубчо Арсов /ги/ прима забелешките.

2. Председателот Методи Ченто изнесува кои решенија са земени и кои работи /се/ извршени од еден дел на Президиумот, додека другиот е бил на пат.

- a) На 28 август 1944 год. Националниот/ ком/итет/ на НОЈ бара со телеграма едно лице за потпретседател на Националниот комитет. Присутните членови на Президиумот се согласија да се предложи Емануел Чучков;

- b) Земено е решение и испратена е телеграма до НК со кои се бара да се при преговорите за примирие со Бугарија; земе под внимание и впркосот за Македонија под Бугарија;

- v) во врска радио-веста од Лондон да се и југословенската влада собрала на заседание и расправјала за заштита на југославјанските интереси, испратена е телеграма до НК на НОЈ, со која се пита да ли е тоа познато на НК.

Све ова одобрено е од Президиумот.

3. По прашањето за испратените телеграми, секретарот Љубчо Арсов изјавува:

- a) да е отговорено на сите телеграми примени по повод на Првото заседание на АСНОМ;

⁸) Се однесува на Јован (Иван) Гелев Недев, свештеник.

б) да е испратена телеграма до НК со која се моли да НК /ја/ демантира веста на радио-Лондон, како во Македонија некој си „југословенски одбор“ води преговори со Болгарија;

в) да е испратена телеграма до НК со која се пита дали НК ќе испрати луѓе кои ќе ни запознајат со организацијата и работата на Президиумот, ели пак ќе треба ние от овде да испратиме 4—5 лица тамо, да би се запознале со самата работа.

Президиумот се согласи со тоа.

4. По точката уредување на поверенствата, председателот Методи Ченто зема думата и напоменува да поверениците изнесат план за организирање работата на секое поверенство и /да ги/ предвидат најнужните лица за работа.

Прво се јавува Киро Петрушев и /го/ изнесува рефератот за Поверенството за внатрешни работи.

Во дискусијата се укажа да политичкото оделение, кое го тој предвидува, за сега не треба да се организира, бидејќи неговата работа се води от ОЗНА.

По тамо се сврти вниманието да милицијата биде организирана на доброволна основа.

По прашањето за односот на НО одбори и поверенството се отвори опширна дискусија во која се јасно покажа дека НО одбори /ќе /ги/ организираат службите по упутите на Президиумот односно одделниот повереник, и нивната надлежност ќе се определува от тоа да ли /ги/ надминува ели не дотичната служба потребите на одделниот НО одбор. За да се определи точно тој однос помеѓу НО одбори и поверенствата, Лазар Соколов предложи да се изработи закон за организацијата на НОО-и, што се усваја. Законодателната комисија треба да изработи проект за тој закон.

На крајот, Президиумот се согласува со основите на организацијата на Поверенството за внатрешни работи и налага на Повереникот да изработи потполн план за своето поверенство.

Епаминонда п. Андонов изнесува реферат за Поверенството на просветата, во кој предвидува: а) план за основна настава от 7 години; б) план за средна настава от 3 години; в) научен институт и г) организација на Поверенството.

След рефератот, отвори се дискусија во која се укажа да просветната политика треба да има за цел да ги воспита младите и /да ги/ подигне во нови граѓани. Имајќи /ја/ пред вид заостаналоста на просветата во Македонија, поверенството заедно со НОО-и треба да најди начин да мобилизира све да би се она проширила во сите катишта на Македонија.

По прашањето за кадрови, се укажа дека е нужно да се ангажират млади снапи от последните класови на средните училишта, па дури и таквие што немаат завршено школо, но се годни за ширење на просветата.

Во токот на дискусијата, се дојде до согласие:

- а) да средната настава трае пет години,
- б) да се отвори учителска школа и институт,
- в) да се организират аналфабетски курсеви,
- г) да се проучи прашањето за отварање на универзитет, за што ќе треба да се бара помоќ от НК.

Исто така, се подигна прашање за изработвање на македонски буквар и потребата да се изучва покрај македонскиот и еден от јазиците на другите југославјански народи.

Во вопросот за изучување на туѓи јазици. Президиумот се согласува да се во основната настава от V клас на горе уведе рускиот јазик; а от први клас на гимназијата и еден од другите живи јазици.

Голема дискусија се отвори по вопросот да ли вероучението да влезе во состав на основната настава ели не. После исказувањето на сите членови на Президиумот, се реши: вероучењето да биди факултативно но да остане во склоп на основната настава.

Лазар Соколов предлага да се упати писмо до сите НОО-и, со кое да се тражи да се земат нужните мерки за да се запазат сите школи, библиотеки, научни институции, болници, музеи итн. Предлогот се усвојува.

За организацијата на Поверенството за информации поднесува реферат Пачко Брашнаров. Во текот на дискусијата се реши: до дека трае војната ќе постои предварителна цензура за сите печатни работи и приредби. Решено е да се издава каталог како орган на АСНОМ и да се основа телеграфна агенција за Македонија — ТАМ. На повереникот за информации дава се сугестии да настои да ги ангажира сите способни луѓе во Македонија за проширување на пропагандата.

Повереникот за финансии изјавува да не е приготвил реферат за Поверенството и моли да му се дадат извесни сугестии. Лазар Соколов говори да е нужно:

- а) да се земат мерки за запазување на сите финансиски институти: банки, даначни управленија и др.,
- б) да се проучи вопросот за регулирање односот измеѓу левот и лекот за прво време,
- в) да се проучи вопросот и поднесе план за финансирање на државата со заклучувањето на заем ели издавање на бон.

Ацо Петровски поднесува реферат за Поверенството на социална политика, народно здравје и исхрана.

Во дискусијата Президиумот одлучно се противи за воведување на каква да е купона система и реквизиција. Напротив,

преку слободната трговија и други мерки, треба да се даде потсрек да производителите /ти/ изнесат масово својите производи на пазарот. Народната власт ќе интервенира на време тамо каде ќе се појават мачнотии во исхраната и ќе достави животни намирници на расположение. Отделението за исхраната треба да стани жив регулатор за исхраната на населението во Македонија.

Во санитарската политика Ацо Петровски предвидува:

- а) да се на лекарите одземе часната практика;
- б) да се откупат од државата сите частни аптеки, и
- в) да се организират патујущи санитарски бригади.

После опширна дискусија по това прашање, реши се:

а) да се лекарите мобилизираат со определени заплати и право на пракса, но цените на визитите да се определат,

б) да се аптекарите мобилизираат, државните и општинските аптеки /да се/ задржат и /да се/ води курс за откуп на частните аптеки. Нови концесии за отворање на частни аптеки да не се дават,

в) болниците да бидат одделени од медицинската амбулантна служба. Лекувањето да е бесплатно,

г) да се земат мерки за подобрување на хигиенските услови, нарочно на село.

Претседателот Методи Ченто предлага да се при прва можност собере лекарска конференција, да се отвори курс за фелшери и да се организира пропаганда за хигиената. Предлозите се примат.

Страхил Гитов поднесува реферат за уредувањето на Поверенството за соопштенија и градежи. След кратка дискусија, рефератот се прима.

Лазар Соколов поднесува реферат за организацијата на Поверенството за народно стопанство и привредна обнова. Уедно, тој предлага да се отворат:

- а) Геолошки институт, и
- б) Стопански институт.

Во текот на дискусијата се додирнаја вopросите за кооперациите и населеничките земји, кои вopроси се разјаснуват.

Претседателот Методи Ченто предлага да се донесе решение да остане затеченото положение за сите бивши населенички земји до конечното разрешување на това прашање. Истото важи и за куќите на бежанците и Евреите, кои са продадени или дадени под наем. Да се запази положението на рудниците такво какво ќе се затекни при ослободувањето, до дека не се разреши конечно и това прашање. Сите предпријатија, кои до сега бева под германска или бугарска управа и експлоатација,

а годни се за понатамошна работа, да се земат брзи мерки от Поверенството за народното стопанство за нивното управување и работа.

Президиумот ги прихвати сите овие предлози.

По вопросот за привредната обнова усвојува се планот на Поверенството да се соберат нужните податоци, во кои ќе се означат опустошенијата от 1941—1944 год/ина/, и от кого се направени, кои ќе послужат за барање на воена /о/штета.

Поверенството приема сугестија за опустошенијата и колонијалното управување на Македонија от 1912 до 1941 год/ина/, кои ќе се употребат за поткрепа:

а) пред сојузничките правителства, кога ќе се поставува вопросот за Македонија под Грција и Болгарија,

б) пред НК за да се илустрират причините за економска та заостаналост на Македонија и /да се/ поткрепи нуждата да се на Македонија додели от воената одштета поголем дел, како би се економски што побргу подигнала.

Петар Пирүзев поднесува реферат за организацијата на Поверенството за судство. Во дискусијата се разјаснија доста прашања, а нарочно прашањето за народните судови и адвокатурата. Судството ќе се базира на народните судови, а адвокатурата е слободна. Во судството ќе се уреди служба за жалби и тужби.

5. Преминува се на точката разво и председателот дава дума на Емануел Чучков, кој предлага от името на образуваната комисија при Поверенството за просвета „напаствија за унификацијата на македонскиот јазик“. После даденото разјаснување, преминува се на дискусија!

Президиумот се согласи да се истите препорачат за времена употреба, со уверение оти ќе помогнат за брзото унифицирање на нашиот јазик.

Ацо Петровски предлага да се д-р Борис Арсов назначи како втори референт во Поверенството за социални грижи и народно здравје. Предлогот се усваја.

Епаминонда п. Андонов предлага да се пише на сите НОО-и за да се земат мерки за запазување на народната имовина.

Лазар Соколов предлага да се за трети референт во Поверенството му назначи инж. Александар Малохов, што се и усваја.

Председателот М. Ченто изјавува дека се д-р Борис Арсов кооптира во АСНОМ како представител за Крива Паланка, бибјќи беше от порано предложен, а сега веќе се наожва тука. Прима се.

Љубчо Арсов предлага да поверенствата почнат со први упүти до НОО-и; да поверениците поднесат писмени реферати на ова заседание. Предлогот е усвоен.

Страхил Гигов предлага да Поверенството за внатрешни работи приготви објави за движењето на населението; и да се упатат писма до Главниот штаб на НОВ и ПОМ и /до/ НОО-и, во кои да се изнесе што треба да стори во времето на безвластието кое ќе настане при бегането на окупаторските власти и војски.

Секретар,

Претседател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

ЗА П И С Н И К

Н° — 4

От IV-то заседание на Президиумот на АСНОМ одржано на 19 септември 1944 год. во неговата канцеларија с. Горно Врановци, према покана бр. 4 со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот бр. 3.
2. Преглед на политичката ситуација
3. Вопросот за болгарските пари и бонови
4. Вопросот за затекнатите нарјади и стоки по градовите и селата
5. Уредувањето на вопросот за чиновниците и постојаните работни членови на НОО-и
6. Одобрвање на прогласот на Президиумот и Главниот штаб.
7. Разно.

Присутни са: Методи А. Ченто, Панко Брашнаров, Емануил Чучков, Љубчо Арсов, Лилјана Чаловска, Д-р Владо Полежина, Лазар Соколов, Епаминонда П. Андонов, генерал-мајор Михаило Апостолски, Венко Марковски и Цветко Узуновски. Не са присутни: Страхил Гигов, Богоја Фотев, Ацо Петровски, Јован Јанев, Петар Пирузев, Киро Петрушевски, Генади Лешков, Кемал Аполи, Вера Ацева, Камбер Хасан и Младен Георгиев поради работа на терен.

След констатацијата да постоји нужниот кворум претседателот М. Ченто /го/ отвара заседанието во 8 ч.

1. На записникот бр. 3 се прави следната примедба: записникот да содржи само донесените решенија.

2. После опширна дискусија по политичкото положение донесе се заклучение: Секретаријатот на Президиумот да прати секоја политичка изјава на страна или внатре, во која би се поворило за Македонија.

3. Решено е: до друга измена, како парично средство во Македонија да служат левот и лекот. Болгарските бонови да важат како и до сега.

4. Налага се на Поверенството за народно стопанство и економска обновна, да изработи план и земе конкретни мерки за распределување на затекнатите наредни стоки по градовите и селата.

5. Секој НО одбор има право, за задоволување на своите парични нужди, да разреже данок на населението. Данокот да се определува према материјалната состојба на данекоплатецот со тежнение: оној кој има повеќе да плати и поголем процент. По истата точка решено е да се дават потпори во пари /и/ли натура на задржаните чиновници и членови на НОО-и и то во висина што ќе ја одреди НО одбор, имајќи во вид само неопходимите нужди на секој чиновник /и/ли член /на/ НО одбор поотделно.

6. Одобрува се, издавањето на проглас до македонскиот народ заедно со Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија по повод капитулацијата на Болгарија и согласува се со содржината на предложениот проглас.

7. По молбата на Главниот штаб на НОВ и ПОМ досегашниот референт при Поверенството за внатрешни работи другарот Петре С. Манговски се ослободува од должноста референт и /се/ става на расположение на Главниот штаб.

Секретар,

Претседател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. П. Андонов, с.р.

ЗА П И С Н И К

Н° — 5

От V-то заседание на Президиумот на АСНОМ одржано на 14 октомври 1944 год. во неговата канцеларија с. Горно Врановци према бр. 5 со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот бр. 4

2. Извештај на другарите Темпо и Лазо Колишевски за резултатите от нивните састанци во Блгарија.

3. Кооптирање на нови членови во АСНОМ
4. Создавање фондови за исхрана по селата и општините.
5. Разно.

Присутни са: Методи А. Ченто, Панко Брашнаров, Емануел Чучков, Љубчо Арсов, Д-р Владо Полежина, Ацо Петровски, Богоја Фотев, Лазар Соколов, Епам[инонда] П. Андонов, Камбер Хасан, Лилјана Чаловска, Цветко Узуновски и Киро Петрушев. Не са присутни: Страхил Пигов, тен. мајор Мих[ајло] Апостолски, Јован Јанев, Петар Пирузев, Генади Лешков, Кемал Аголи, Вера Ацева и Младен Георгиев, поради работа на терен.

Нужниот кворум постои и председателот го отвара заседанието.

1. Записникот бр. 4 се приема без примедба

2. Извештаите на другарите генер. мајор Светозар Вукмановиќ-Темпо и Лазо Колишевски за одржаните состанци со македонската емиграција во Болгарија, која се согласува и присаединува кон нашата народноослободителна борба е одобрен.

3. Решено е да се кооптираат за членови на АСНОМ: Дончо Арсов од Штип, Георги Шоп-Трајанов проф. от Велес, инг. Киро Жерновски од Скопје, Стамат Дуковски трговец от Скопје и инг. Бојан Санев от Штип.

4. Со цел да се преовладејат мачнотиите при исхраната на населението, решено е да се создадат по селата и општините фондови за исхрана.

5. Ацо Петровски предлага да му се назначи уште еден референт.

Секретар,

Председател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

ЗА П И С Н И К

Н° — 6

От VI-то заседание на Президиумот на АСНОМ одржано на 21 октомври 1944 година, во неговата канцеларија во с. Горно Врановци, према покана бр. 6, со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот бр. 5;
2. Законопроект за организирање на НО одбори во федералната македонска држава;

3. Проблемот на трговијата меѓу слободната и окупираната територија — решение и наставија;

4. Проект-наставија за организацијата и работата на НО одбори во Македонија;

5. Проект-наставија за горското стопанство;

6. Одобрение кредит за експлоатацијата на рудникот „Мајнс Лимитед“ во Пробиштип;

7. Поделбата на Македонија на области и определување ранг на градовите;

8. Разно.

Присутни са: Методи Ченто, Панко Брашнаров, Д-р Владо Полежина, Цветко Узуновски, Киро Петрушев, Богоја Фотев, Камбер Хасан, Лазар Соколов, Епаминонда п. Андонов, Ацо Петровски, Лилјана Чаловска и Страхил Гигов. Отсутни са: Емануел Чучков, генерал-мајор Михаил Апостолски, Венко Марковски, Генади Лешков, свешт. Јован Јанев, Петар Пирузев, Кемал Аголи, Вера Ацева и Младен Георгиев поради работа на терен.

Нужниот за работа кворум постои и председателот Методи Ченто го отвара заседанието.

1. Записникот бр. 5 се приема без примедба.

2. Законопроектот за организирање на НОО-и во Македонија, след като е прочетен и продискутиран, приема се по приложениот текст.

3. По третата точка земено е следното решение: Забранува се секое пренесување на секаков вид стоки (добиток, жито, волна и др.) от слободната територија на окупираната од Германците територија. Изузетно е позволено да се изнесе со разрешението на НОО-и работен добиток, нужен за земеделците от селата блиски до ослободената територија. Става се во должност на повереникот за народното стопанство да по това решение даде опширни наставија на НО одбори.

4. Наставијата за организацијата и работата на НОО-и во Македонија, кои се изработени на база приемиениот закон под точка 2, са прочетени, продискутирани и приемени према приложениот текст.

5. Наставијата за горското стопанство, предложени од Л. Соколов, след като се прочетени и продискутирани приемиат се. Текстот от испите се навоѓа во архивата.

6. На предлог на повереникот Л. Соколов одобрува се експлоатацијата от 19 септември 1944 година на рудникот „Злетово Мајнс Лимитед“ во Пробиштип во државна режиа и се одобруват извршените разходи от 1,000.000 лв. Исто така одобрува се кредит от 1,000.000 лв. месечно за понатамошната експлоатација на рудникот.

7. Освојува се нова подела на Македонија на три области: Скопска, Битолска и Штипска.

Издигнати се во ранг на околиски НОО-и следните градови: Скопје, Куманово, Велес и Тетово од Скопската област; Битола, Прилеп и Охрид од Битолска област и Штип и Струмица од Штипската област.

8. Се усвојува дополние на досегашната содржина на легитимациите.

Л. Соколов предлага ситните прашања да ги решаваат самите поверенства. Решение за ова ќе се донесе покасно.

Одобрава се сумата од 20.000 лв. за потребите на Президиумот и помошниот персонал, и сумата од 10.000 лв. како помош на другарите артисти од Битолскиот обласен театар.

Секретар,
Д-р В. Полежина, с.р.

Претседател,
М. П. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

ЗА П И С Н И К

Н° — 7

От VII-то заседание на Президиумот на АСНОМ, одржано на 24 октомври 1944 година, во неговата канцеларија во с. Горно Врановци, по покана бр. 7, со следниот дневен ред:

1. Четење на записник бр. 6;
2. Именување референти;
3. Разгледување на тутуновиот вопрос, по докладот на другарот Ламбро Патчев;
4. Определување односот на левот, лекот и боновите;
5. Разно.

Присутни са: Методи А. Ченто, Пенко Брашнаров, Д-р Владо Полежина, Ацо Петровски, Богоја Фотев, Лазар Соколов, Ки-ро Петрушев, Епаминонда п. Андонов, Камбер Хасан, Лилјана Чаловска, Цветко Узуновски и Страхил Гигов. Отсутни са: Емануил Чучков, генерал-мајор Михаил Апостолски, Венко Марковски, Генеди Лешков, Јован Јанев, Петар Перузов, Кемал Аголи, Вера Ацева, Љубчо Арсов и Младен Георгиев, поради работа на терен.

Претседателот Методи Ченто констатира да постое нужниот кворум и го отвара заседанието.

1. Записникот бр. 6 се прима без забелешки.

2. За референти се именуваат: при Поверенството за финансии инг. Ламбро Патчев, при Поверенството за внатрешни работи Петар Коробаров. Ламбро Патчев се именува за референт по тутунопроизводството и фабрикацијата на тутуните.

3. По тутуновиот вопрос, после разгледувањето на рефератот на инг. Ламбро Патчев, се усвојува:

а) тутунот и неговата преработка да бидат во државна режиа;

б) за манипулацијата на тутунот што се навогја во тутуновата станицја во Крушево, одобрава се кредит од 2.000.000 лв. и става се во должност на повереникот за финансии да го изврши ова решение.

4. Односот измеѓу левот и лекот остава да се реши по касно, после прибирање на потребните сведенија. Боновите како платежно средство ќе се примат по својата номинална вредност, без да се смета лихвата за изминалото време (бон 1000 лв. банкнота 1000 лв.).

5. На Ацо Петровски, по негова молба, му се одобрува отсуство от пет дена. До повратокот ќе го застапува Вл[адо] Полежина.

Усвојува се предлогот на председателот Методи Ченто да се одржи заедничка седница меѓу Президиумот и Главниот штаб за разјаснување односите меѓу народната власт и војската.

Секретар
Д-р В. Полежина, с.р.

Претседател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. П. Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н° — 8

От VIII-то заседание на Президиумот на АСНОМ, одржано на 27 октомври 1944 година, во неговата канцеларија во с. Горно Врановци, према покана бр. 8 со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот бр. 7;
2. Вопросот за мобилизацијата;
3. Доклад на другарите Генади Лешков и Димче С. Миревски;

4. Односот меѓу воената интендатура и народната власт;
5. Кооптирање нови членови во АСНОМ;
6. Извештај по финансиските операции и нивното одобрување;
7. Тражење стручњаци от Поверенството на финансиите при НКОЈ;
8. Напаствија за трговија меѓу селата;
9. Распределение на стоките;
10. Разно.

Присутни са: Методи А. Ченто, Панко Брашнаров, Д-р Владо Полежина, Ацо Петровски, Богоја Фотев, Лазар Соколов, Ки-ро Петрушев, Еламинонда п. Андонов, Камбер Хасан, Лилјана Чаловска, Генади Лешков и генерал-мајор Михаил Апостолски. Не са присутни: Емануел Чучков, Венко Марковски, свешт. Јован Јанев, Петар Пирузев, Кемал Аголи, Вера Ацева, Љупчо Арсов, Страхил Гигов и Младен Георгиев, поради работа на терен.

Нужниот кворум постои и председателот Методи Ченто го отвара заседанието во 15 ч.

1. Записникот бр. 7 се приема без забелешки.
2. Во вопросот за мобилизација, после едно свестрано разгледување на денешното положение, се заклучи да се припреми проект-решение за воена и граѓанска мобилизација.
3. Доскладите на другарите Генади Лешков и Димче С. Миревски, след като се прочитани и продискутирани, се приемат. Текстот на истите се наоѓа во архивата.

За исправка на констатираните неправилности и грешки, учинети от страна на војниците спрема народната власт, ќе се упути циркуларно писмо до НОО-и во кои ќе се тие запознајат со наредбите од Главниот штаб издадени за таја цел. Исто така, ќе се превземат соодветни мерки, како би постапците на позадинците према народната власт биле коректни.

4. За односот меѓу воената интендатура и НОО-и, решено е: воената интендатура да работи и да ги врши своите набавки само преку НОО-и, а никако директно от народот, било да купуе, реквизира, ели бери доброволни прилози. За секое издавање НОО-и ќе примат от воената интендатура исправен и доказен документ.

5. За нови членови на АСНОМ, кооптираат се:
 1. Методи Гогов, свешт. от Штип;
 2. Хасан Шукри, от Скопје бивш народен представник на Демократската партиа.

3. Павле Шатев адв[окат] от Кратово, илинденец — гемиџија;

4. Неџат Аголи, судиа от Дебар;

5. Божиџар-Даре Џамбаз, аптекар от Прилеп;

6. Иван Алтипармаков, бивш министер от Битола;

7. Александар Мартулков, от Велес, бивш народен представник во Бугарија;

8. Пецо Трајков, полковник, командант на III корпус от Леринско;

9. Стерјо Боздов, лекар от Крушево;

10. Димитар-Таки Бојациев, трговец от Скопје;

11. Петре Шанданов, јавен работник от Костурско;

12. Крсте Гермов-Шакир от Прилеп, илинденец;

13. Глигор Ташков инж. арх., бивш сенатор от Скопје;

14. Туше Дели-Иванов, член на ВМРО от Кукучи;

15. Марија Коробарова, учителка от Велес;

16. Д-р Димитар Несторов, лекар от Битола;

17. Д-р Гјорѓи Гавриловски, лекар от Св. Николе;

18. Д-р Борис Спиrow, лекар от Кичево;

19. Д-р Серафин Јаков,⁹ лекар от Скопје;

20. Димчо Зографски, трговец от Скопје;

21. Борче Карче,¹⁰ занаетлија от Кичево;

22. Илија Топаловски, студент от Битола;

23. Донка Гецовска, земеделка от с. Породин, Битолско;

24. Лубе Тренков земеделец от с. Ропотово, Бродско;

25. Трајко Чундев, чиновник, илинденец от Скопје;

26. Страшимир-Мире Анастасов, правник от Кратово;

6. Извештајот на повереникот за финансии Богоја Фотев по финансиските операции, одобрава се. Текстот на истиот се навоѓа во архивата. Се става во должност на повереникот да испрати циркуларно писмо до НОО-и поради правилното ракување со паричните средства, било добиени како доброволен прилог, било запленети.

7. Како финансов стручњак при Поверенството за финансии при НКОЈ да се испрати Д-р Тодор Миrowски.

8. Напаствијата за трговија меѓу селата, предложени от Лазар Соколов, повереник за народното стопанство, след като се прочетени и продискутирани, се приемат. Текстот на истите е во архивата.

⁹) Треба: д-р Јаков Сарафик.

¹⁰) Борис Алексовски-Карче.

9. Напаствијата за распределение на стоките, предложени от повереникот за народно стопанство, след като се прочетени и продискутирани, се приемиат. Текстот им е во архивата.

10. Предлогот за штамбурање на левовите и лековите што се слези во Скопје, се усвојува за да се проучи.

Секретар,
Д-р В. Полежина, с.р.

М. А. Ченто, с.р.
Председател,

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н° — 9

От IX-то заседание на Президиумот на АСНОМ, одржано на 3 ноември 1944 година во неговата канцеларија во с. Горно Врановци, со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот бр. 8;
2. Уважување оставката на досегашниот секретар и бирање лице кое ќе ја врши секретарската должност;
3. Донесување решение за отпразнување денот на Октомвриската револуција;
4. Извештаи за работата на НОО-и;
5. Доклад на поверениците от работата на терен;
6. Доклад на поверениците за работата по поверенствата;
7. Дополнување на упразнетите места во Законодателната камисија при Президиумот на АСНОМ;
8. Одобрување на изразходваната сума от членовите на Главниот штаб на НОВ и ПОМ при патувањето во Софија;
9. Разно.

Присутни са: Методи А. Ченто, Панко Брашнаров, Киро Петрушев, свеш. Јован Јанев, Богоја Фотев, Страхил Гигов, Лазар Соколов, Ацо Петровски, Епаминонда п. Андонов, Генади Лешков, Петар Пирузев и Камбер Хасан. Отсутни са: генер. мајор Михаил Апостолски, Венко Марковски, Емануил Чучков, Кемал Аголи, Вера Ацева, Младен Георгиев и Цветко Узуновски, поради работа на терен.

След констатирањето на нужниот кворум, председателот М. Ченто го отвара заседанието во 9 часот.

1. На записникот бр. 8, точка 5, от страна на председателот Методи Ченто се прави следната белешка: за напред докладите треба да бидат нумерисани и заведени во дневникот за приемање на поштата.

2. Оставката на првиот секретар на Президиумот Љубчо Арсов се уважава.. По решението на Президиумот от 6 август 1944 г., Записник бр. 1, вториот секретар Д-р Владо Полежина се испраќа при НКОЈ. За вршење должноста секретар при Президиумот определува се Страхил Гигов.

3. Президиумот решава: денот на Октомвриската револуција — 7 ноември, да се отпразнува најсвечено во цела Македонија.

4. Констатирано е да от другарите испратени на терен по решението на Президиумот от 6 август 1944 г., записник бр. 1, за организирање и учврстување на НОО-и, не се приемени никакви известиа. Затоа се возлага на Секретаријатот да изврши ревизија по нивната работа и да поднесе опширен извештај.

5. Другарот Петре Пирузев поднесе усмен доклад за својата работа на терен. Возложено му е: да за идното заседание поднесе и писмен доклад, да би се по некој засегнати проблеми донесло и решение.

Приемен е усмениот доклад на другарот Страхил Гигов за положението во I област.

6. По докладот на повереникот за просвета Епаминонда п. Андонов, решено е: гимназии да се отворат во градовите: Скопје, Битола, Штип, Куманово, Прилеп, Струмица, Тетово, Велес и Охрид а во Охрид да се отвори, ако за това има услови, и учителска школа; ако пак во Охрид условиа нема, првата година школата да се отвори во Скопје.

7. Во Законодателната комисија на место отсутните Благој х. Панзов, Благој Левков, Петар Ст. Мангов и Д-р Владо Полежина, се именуваат следните лица: Д-р Борис Благоев, Д-р Борис Арсов, Петар Коробаров и Толе¹¹ Поповски.

8. Сумата од 49.000 лв., изразходвана от другарите на Главниот штаб на НОВ и ПОМ при нивното патување до Софија и назад, се одобрува. Одобрена е и за нуждите на Поверенството за информации сумата от 200.000 лв.

9. Референтот при Поверенството за социални грижи, народно здравје и исхрана Д-р Борис Арсов се ослободува от досегашната должност и се назначува на работа при Поверенството за судство.

10. Прочетен е докладот на другарите свештеници от АСНОМ и решение е да се истиот от страна на Президиумот проучи и евентуално да се донесе решение.

¹¹) Теофило Поповски.

По предлог на повереникот за социјална политика и народно здравје и исхрана, именуваат се за референти при тоа поверенство: Д-р Борис Благоев за социална политика и Д-р Стерјо Боздов за народно здравје.

По предлог на Петре Пирузев, кооптиран е за член на АСНОМ Велјан Манчевски, свешт[еник] от Дебар.

Усваја се предлогот на Страхил Гигов да имињата на сите дарители на храна, пари и др. прилози бидат публикувани во листот „Нова Македонија“.

За упознавањето на што поголем број лица со устројството и организацијата на народната власт во најскоро време, штом за тоа се создадат условија, да се организират курсеви.

Ст. Гигов, с.р.
Секретар,

Председател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н^о — 10

От Х-то заседание на Президиумот на АСНОМ, одржано на 13 ноември 1944 година, во неговата канцеларија во гр. Прилеп, према покана бр. 10 со следниот дневен ред:

1. Исхрана на војската и населението;
2. Огрев;
3. Финансирање на државата и НОО-и;
4. Откуп на тутуновата реколта от 1944 година;
5. Доставување на стоки от Болгарија;
6. Разно.

Присутни са: Методи А. Ченто, Панко Брашнаров, Киро Петрушев, Страхил Гигов, генерал-мајор Михаил Апостолски, свешт[еник] Јован Јанев, Лазар Соколов, Богоја Фотев, Епаминонда п. Андонов, Ацо Петрушев, Лилјана Чаловска и Петар Пирузев. Отсутни са: Венко Марковски, Емануел Чучков, Кемал Аголи, Вера Ацева, Цветко Узуновски, Генади Лешков и Младен Георгиев.

Нужниот за работа кворум постои и председателот Методи Ченто го отвора заседанието во 13 часот.

1. Да би се осигурала исхраната како на војската, така и на градското и на непродуктивното селско население, потребно е да се земат следните мерки:

а) Главниот штаб да издај нареждане до сите интенданти да престанат со прибирање на жито и други хранителни припаси — производи — директно од народот. От сега на тамо целото снабдевање на војската да се врши преку народната власт.

б) НО одбори во житородните крајови во најскоро време да го известат Поверенството за социјални грижи, исхрана и народно здравје за количеството на излишните храни (пшеница, рж, царевица) а НО одбори от пасивните и пострадала крајови от какво количество храни се нуждаат.

в) Градските НО одбори на заеднички заседанија со околските НО одбори да ги нормират цените на пшеницата, ржта, царевицата и другите земеделски производи, за кои одборите ќе најдат за нужно. Така нормирани, стоките слободно да се изнесуваат на пазар. Со трговските стоки да се поступи согласно напаствието Н° — 25 от 26. X. 1944 година издадено от Поверенството за народно стопанство.

2. Снабдувањето со дрва за огрев да го решат заинтересуваните градски и селски НОО-и, во споразум со НО одбори от блиските на сечата села, а во согласие со напаствието Н° — 22 од 26 октомври 1944 година, издадено от Поверенството за народно стопанство.

3. За задоволување финансиските нужди на државата, Президиумот реши: во срок от десет дена Поверенството за финансии да изработи исцрпен план за расписување на еден доброволен народен заем. Величината на заемот да биде неопределена, срокот за исплата пет години, а интересната стопа 3%. Да носи име Прв 3% народен заем за обнова. Уписот да се врши преку НО одбори. Налага се на поверенството за информации да развие најширока пропаганда за успех на заемот.

НО одбори, за задоволување на своите финансиски нужди, да поступат согласно решението Н° — 4 од 19 септември 1944 година.

4. За откуп на овогодишната реколта на тутунот, возлага се на Поверенството за финансии да ги превземе потребните мерки и да приготви план за правилното и навремено извршување на таја работа.

5. За приемање на отступените от болгарското правителство стоки, одредуваат се: Јордан Блажев, Асен Симитчиев и Јован Крстев.

6. По предлог на Страхил Гигов решено е да се издаде редовна помоќ на партизанските семејства и то: првенствено при издавањето да имаат семејствата на загиналите партизани, след това семејствата на старите партизани и семејствата на сите партизани.

Бојан Санев, Стати Пасху и Левко Арсов да се испратат во Скопје, кај што ќе извршат распоред и ќе ги припремат потребните простории за сместување на Президиумот, поверенствата и персоналот.

Секретар
Ст. Гигов, с.р.

Председател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н° — 11

21 ноември 1944 година, Скопје

Присутни са: Методи А. Ченто, Мане Чучков, Панко Браш-наров, Страхил Гигов, генерал-лајтнант Михаил Апостолски, Ки-ро Петрушев, Венко Марковски, Генади Лешков, Богоја Фотев, Лазар Соколов, Ацо Петровски, свешт. Јован Гелев. Отсутни са: Д-р Владо Полежина, Лилјана Чаловска, Цветко Узуновски, Ве-ра Ацева, Петар Пирузев, Кемал Аголи, Камбер Хасан и Младен Георгиев, поради работа на терен.

Председателот Методи Ченто констатира оти нужниот кво-рум е на лице и го отвара заседанието, со следниот дневен ред.

1. Четење на записникот бр. 10;
2. Извештај на Емануел Чучков и Венко Марковски;
3. Вопросот за транспортот;
4. Вопросот за бившите населеници и чиновници, што се враќат во Македонија;
8. Државниот монопол;
6. Искраната на пострадалите краишта;
7. Разно.

По т. 1, записникот бр. 10 се прима без забелешка.

По т. 2 усмените доклади на другарите Емануел Чучков и Венко Марковски за положението во Југославија и работата на НКОЈ се приемот.

По т. 3. Да би се задоволиле нуждите во превозни средства на Поверенството за социална политика, народно здравје и исхрана, Поверенството за народно стопанство и Дирекцијата на тутуновиот монопол, решено е да се побара од Главниот штаб 40 камиони.

По т. 4. Во Белград и Софија да се формират одбори и сите оние Македонци-емигранти, кои би сакале да се вратат во Македонија, предходно да се обраќат до тие одбори. Списокот на сите иселајушти со карактеристика за секој поединечно одборите ќе го испраќат до Поверенството на внатрешните работи, кое ќе издава одобрение за повраток. На немакедонците, дури не се среди положението, не им се одобрува идењето во Македонија.

По т. 5. Частната тутунова фабрика „Вардар А Д“ во Скопје има да се експропира од досегашните и власници во полза на државата, Комисијата за експроприацијата да ја одреди Поверенството за финансиите.

За манипулацијата на тутунот по тутуновите станици одобрува се сумата од 10,000.000 лв., а на име аванс за реколтата од 1944 година одобруват се 25,000.000 лв., кои да бидат поделени на оние тутунопроизводители, кои имат најголема нуж да од кредит.

По т. 6 Одобрува се сумата од 20,000.000 лв., од која 10,000.000 лв. за пострадалите крајеви и 10,000.000 лв. за семејствата на погиналите и бедните партизани.

Секретар
Ст. Гигов, с.р.

Председател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.

К. Петрушев, с.р.

З А П И С Н И К

Н° — 12

1. декември 1944 година, Скопје

Присутни членови: Методи А. Ченто, Панко Брашнаров, Страхил Гигов, Богоја Фотев, Епаминонда п. Андонов, Лазар Соколов, свешт. Јован Гелев, Ацо Петровски, Камбер Хасан, Генери Лешков, Лилјана Чаловска и Киро Петрушевски. Отсутни: генерал-лајтнант Михаил Апостолски, Венко Марковски, Вера

Ацева, Петар Пирузев, Цветко Узуновски, Емануел Чучков, Д-р Владо Полежина и Младен Георгиев.

Председателот Методи Ченто констатира да нужниот кворум е на лице и го објавуе следниот дневен ред:

1. Четење на записник бр. 11;
2. Организациони извештај на Секретариатот;
3. Доклад за устројството на судовите;
4. Доклад по чиновничкиот вопрос;
5. Доклад на поверенствата;
6. Кредит за Главниот штаб на НОВ и ПОМ;
7. Разно.

По т. 1, записникот се приема без забелешки.

По т. 2, докладва другарот Страхил Гигов. Констатира дека народот веќе почнува да гледа во НО одбори органи на власта, но самите НО одбори уште не можат да ја сванат правилно својата работа и поради тоа има доста недостатоци, кои треба да бидат отстранети. Затоа, предлага да се свика една заедничка конференција на Президиумот со областните НО одбори во срок од 5 дена, за да се разгледат мерките за отклонување грешките и недостатоците во работата на НО одбори. На конференцијата да се поканат само председателите, секретарите и пророчелниците на областните НО одбори. Предлогот се прима.

По т. 3, докладва референтот при Поверенството за судство Д-р Борис Арсов — чете писмен доклад по устројството на судовите. Докладот во поголемата си част се приема. По предложението на Лазар Соколов, Президиумот решава докладот да се испрати на Законодателната комисија при Президиумот, да врз основа на него изработи еден законопроект за устројството на судовите и да го представи на Президиумот. Во основите на законопроектот да легнат следните два принципа: а) разделување на судската власт од извршната, и б) сите судии, како делегираните од народот, така и судиите-специалисти, да не се назначуваат од поверенството, а да бидат бирани од народот. Освен тоа, во законопроектот да влезе, оти за судските и адвокатските кандидати се укинува судско-адвокатскиот испит, ако кандидатите го исполниле определениот задолжителен стаж. Исто така, законопроектот да предвиди и установјување при секој суд на една канцеларија за давање на бесплатни савети на народот. Предлогот се приема.

По устројството на поверенството, решава се: законодателната комисија врз основа на докладот да изработи соодветен законски проект.

По т. 4, чете се писмен доклад. Прима се: до разрешението на чиновничкиот вопрос да се определи еднократна помоќ за месец декември на сите чиновници кои се затекнати на работа на 1 декември, и то како следува: 1) за градовите: Скопје, Битола, Штип, Прилеп, Куманово, Велес, Тетово, Охрид и Струмица по лв. 4000 за неженените + 2000 за жената, ако не е на работа, +1000 лв. за секое дете до 15 години. 2) За сите други места, по лв. 3000 +2000 +1000. Сите НОО-и, кои не са го решиле вопросот за заплатаите на своите чиновници, да се саобразат со горното решение. Оваква потпора можни да се дади и на оние членови на Президиумот и от извршните НО одбори, кои имат нужда от таква, според преценката на самите одбори. Решението да се објави.

За Турците-чиновници: да се посака од Главниот штаб да бидат ослободени от војска изброените во приложениот список 32 души и да им се даде чиновничка служба.

Решава се: сите бивши чиновници — Македонци, кои сега се наоѓаат во Македонија, да се пријават најкасно до 15 декември т.т. на своите НОО-и и да им се стават на расположение.

По т. 5: а) Чете се писмениот доклад на Поверенството за просвета. Решава се да се отвори во Скопје Музичка академија, Средна художествена школа и Учителска школа.

б) Доклад на Поверенството за соопштенија и градежи. Чете се писмени доклад. Решава се да се отвори ж.п. курс при дирекцијата на железниците.

в) Чете се писмен доклад на Поверенството за финансии. Одобруват се поарчените суми по приложените равнометки.

По т. 6, да се пише на Главниот штаб на НОВ да представи буџето-проект за да се има во сведениа за какви нужди се сакат парите.

По т. 7: а) охридската петиција да се испрати до ОЗНА на надлежност; б) односно фондот на Самоил Голуб; Поверенството на просветата да бара доклад за досегашната работа на фондот; в) по писмото Н° 44, писмено да им се отговори и да им се објасни саканите материали да ги барат от Главниот штаб; г) по писмо № 446 — одобрава се да се изнесе от Скопје за Битолската област 90.000 кгр сол. Поверенството за соопштениа да им ги стави на расположение нужните средства за пренос; д) по еврејскиот вопрос на Евреите до окончателното разрешена нивниот вопрос квартирната комисија да се грижи да им дава подслон; е) одобрува се на студентите да студират во Софија и Белград, со условие да поднесат удостоверениа оти се записани на универзитетот; ж) одобрува се кредит за рудниците во Катланово и Живојно, со условие да ги представат нужните пред-

рачуни; и з) на Поверенството за народно стопанство му се става во должност да го проучи вопросот за оризот, памукот и афионот.

Секретар
Ст. Гигов, с.р.

Председател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н^о — 13

3 декември 1944 година, Скопје

Присутни членови: Методи А. Ченто, Панко Брашнаров, Страхил Гигов, Богоја Фотев, Киро Петрушев, Лазар Соколов, свешт. Јован Гелев, Камбер Хасан, Венко Марковски, Генади Лешков, Ацо Петровски и Лилјана Чаловска.

Председателот М. Ченто констатира дека нужниот кворум е на лице и го објавуе следниот дневен ред:

1. Четење на записникот;
2. Доклад на Поверенството за финансии;
3. Разно.

По т. 1, записникот от миналото заседание не беше готов и неговото четење се одлага за другото заседание.

По т. 2, чете се писмениот доклад на Поверенството за финансии от референтот др. Киро Глигоров. Предлага финансирањето на државата до крајот на ова година да става преку глобален данок на целокупниот доход, по принципите на прогресивната даночна система. Освен това, со оглед на големите нужди на државата, за сега да се задржат и акцизите на алкохолните питуја, и луксузните артикли и кино-представлениата. Исто така, предлага да се повиси цената на наличните количества сол, на нивото на новата цена на солта, која се очекува да дојде. Разликата да биде во полза на државата. За 1945 година, до дека не се донесе новото даночно законодавство, да се усвои бугарската даночна система, от која да бидат исфрлени сите несоциални уредби. Предлозите се приемаат. Председателот М. Ченто не се слага со акцизот на луксузните предмети.

Поверенството на финансиите изнесува исто така известен број предложениа, кои, след подробно поединечно разгледување, бидува приемени:

а) приема се решението сите чиновници и работници да го отложат плаќањето на наеми, додека не се разјасни впросот за нивните заплати и надници.

б) да се увеличи еднократната помоќ на инвалидите, семејствата на починалите партизани и бедните семејства на мобилизираните војници от 20,000.000 лв. на 30,000.000 лева.

в) да не се признават никакви склучени продажби на неподвижни имоти от 1941 година па навамо;

г) да се назначат при секое поверенство рачунопологачи, кои ќе бидат одговорни пред Поверенството на финансиите;

д) Поверенството за народно стопанство да определи една комисија, која да биди ополномоштена да ги прибере сите државни мебели, да го изврши нивниот попис и да ги распредели на сите војни и цивилни учреждениа;

е) да се отиде до Софија и да се заменат тамо, ели да се продадат, сите осигурителни гербови и поштенски марки;

ж) да се поканат сите частни банки да ги отворат својте гишета и да примат нови влогови и да исплаќат стари до 10000 лв; И да се поканат должниците да можат да си ги плаќат своите частни или државни долгове, ломбарди, и др:

По валутниот проблем — предлага да се штембилуват левовите и лековите за да се избегне опасноста от инфлација. Приема се штембилувањето да се изврши колку се може по скоро.

Решава се Поверенството за финансии да го проучи впросот за паритетот на левот и лекот.

По т. 3, решава се да можат да се купуват стоки за нуждите за војската сретпу расписки само от НО одбори и од Президиумот. Решението да се објави веднага.

Одобрава се заем на НОМСМ от 5,000.000 лв.

Секретар
Ст. Гигов, с.р.

Претседател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

З А П И С Н И К

Н° — 14

7 декември 1944 година, Скопје

Присутни членови: Методи А. Ченто, Страхил Гигов, Киरो Петрушев, Венко Марковски, Лазар Соколов, Вера Ацева, Ацо Петровски, Еламинонда п. Андонов, свешт. Јован Гелев, Камбер Хасан и Генади Лешков.

Председателот М. Ченто констатира оти кворумот е на лице и го отвора заседанието, со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот;
2. Свикување на II-то заседание на АСНОМ и определување на дневен ред;
3. Доклад по резолуцијата на комисијата за македонската азбука;
4. Разно.

По т. 1. записникот се приема со следните забелешки: да се дополни став а) от 5 т. како следуе: „во врска со решението на Президиумот от записник Н° — 9 от 3. XI. 1944 год., да се отвори Учителска школа во Скопје“ и ст. е) от точ. 7, да се дополни со: „на кои им остануват само два семестра“.

По т. 2, другарот С. Гигов констатира оти окупаторот е изгонет от нашата земја и би требало, со оглед на новосоздаденото положение, да се свика во што поскоро време АСНОМ на II извонредно заседание. За датум на свикувањето предлага да биде 28 декември 1944 година. Но исто време, ги предлага за дневен ред на заседанието следните точки: 1. Реферат по политичката ситуација, 2. Реферат по организацијата, 3. Решение со кое се одобрува работата на Президиумот, 4. Бирање на нов Президиум и 5. Разно. За референт по точ. 1, другарот Венко Марковски го предлага Методи Ченто, а за референт по точ. 2, Страхил Гигов. Предлозите се приемиат.

По точ. 3, резолуцијата на Комисијата за македонска азбука се чете от повереникот за народна просвета, др. Еламинонда п. Андонов. Пре но што ќе почне да чете, др. поп Андонов дава објаснение, на кој начин е определена комисијата и кажуе оти со оглед на тешката и деликатна работа со која беше натоварена комисијата, во нејзиниот состав се земени најдобрите стручњаци и познавачи на македонскиот јазик кои ги имаме во Македонија и смета оти комисијата достоинствено ја исполни задачата и можеме да бидеме доволни от нејната работа. Другарот Венко Марковски, учестник во комисијата дава широко објаснение во врска со конкретната работа на комисијата.

Другарот Страхил Гигов е на мнение резолуцијата да не се приема уште со решение на Президиумот и да не се публикува, за да не се отвори широка дискусиа во јавноста, која дискусиа во денешно време би могла да биде само от штета за нашата млада држава. За да се даде по голем научен авторитет на целата таја работа, предлага времено да се одложи публикувањето на резолуцијата, а да се повикат от Москва дваица световно извесни капацитети по славјанска филологија и најдобри познавачи на јазиците на сите балкански народи: Бернштајн и Державин. Предлогот се приема.

По т. 4: а) На предлог на повереникот за соопштениа и градежи, одобрува се да се отвори средно-техничко училиште во Скопје, но не со бесплатен пансион за учениците — издршката на учениците да биде на нивна сопствени разности;

б) по отношение предложението на Поверенството за судство: последниот етаж од зданието на Президиумот да се стави на расположение за нуждите на Апелативниот и Касациониот судови, решава: Поверенството за разрешење на овој вопрос да се обрати на квартирната комисија;

в) приема се предлогот на истото поверенство да се определи еден делегат кој ќе ја контролира работата на адвокатскиот совет, додека не се разреши вопросот да ли таја институција ќе остане или не. За делегат се назначува Коста Тасев, судија од Куманово, сега на расположение во Поверенството за судство;

г) приема се предложението на повереникот за внатрешните работи да се испрати во Белград Кирил Леов¹² от Велес, за да земе служба во Централното поверенство за внатрешни работи при Националниот комитет на ОЈ.

д) приема се предложението на повереникот за народното стопанство да се испрати на лекување во санаториум „Искрец“ на сметка на Президиумот Кирил Апостолски, партизан и чиновник при поверенството.

Секретар,
Страхил Гигов, с.р.

Председател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.
К. Петрушев, с.р.
Е. п. Андонов, с.р.

¹²) Треба: Јордан Леов.

ЗАПИСНИК

№ — 15

15 декември 1944 година, Скопје

Присутни са членовите: Панко Брашнаров, Кирил Петрушевски, Страхил Гигов, Ботоја Фотев, Лазар Соколов, Епаминонда п. Андонов, свешт. Јован Гелев, Ацо Петровски, Камбер Хасан, Генади Лешков, Венко Марковски и Лилјана Чаловска.

Потпредседателот др. Панко Брашнаров, констатира оти нужниот кворум е на лице и го отвора заседанието, со следниот дневен ред:

1. Четење на записникот;
2. Провозгласуење на заслужни паднали другари за народни герои.
3. Предложения на поверенствата;
4. Разно.

По точ 1, записникот бр. 14 се чете и се приема без забелешки.

По точ. 2, другарот Страхил Гигов предлага да се на предстојаштето заседание на АСНОМ излезе со едно предложение, со кое АСНОМ го бара от Пресидиумот на АВНОЈ, да бидат прогласени за народни герои другарите паднали геројски во борбата за ослобонувањето на македонскиот народ от фашистичките окупатори. Он предлага за таквие да бидат прогласени следните паднали другари: Страшко Пинџур, Мирче Ацев, Кузман Јосифов, Цветан Димов, Јордан Николов, Христијан Тодоров-Карпуш, Стефан Наумов-Стив и Вера Јоич, кои не само што паднале геројски во борбата, ами и пројавиле неограничена преданост како организатори на таја борба. Предлогот се приема.

По т. 3: а) Повереникот за внатрешните работи К. Петрушев поднесува една времена проект-наредба за борба против проституцијата, за носење на огнестрелно оружје и за регулирање одношениата меѓу Евреите и купувачите на еврејските покретни имоти, станали от 6 април 1941 година навамо. Предлогот се приема.

б) После изложението на повереникот за народното стопанство Л. Соколов за стопанското положение во Македонија, принципиално се приема да истото поверенство изработи еден општ план, кој ќе ги обхване оније произведения, кои ќе бидат под режим на декларирање, нормирање и распределение, како и типизирање на индустриските произведения.

в) Приема се предложението на истото поверенство да се испратат следните стручни лица при НКОЈ: Инж. Никола Спасевски при Поверенството на шуми и руди; Инж. агр. Стојан Лазаров при Поверенството за пољоделие и Инж. економот Борис Шукаров при Поверенството за трговија и индустрија.

г) По вопросот можат да бидат чиновници во македонската федерална единица жители од другите федерални единици, решено е: да можат да станат чиновници само оние, кои се зели учество во сегашната борба против фашизмот во Македонија.

д) Разрешава се да може да се пренесе моторот на сегашната електрична централа од Пробиштип, за нуждите на НО одбор во Куманово, што се направи турбината на големата централа. Исто така, разрешава се да се електрифицира Кратово от новата електрична централа во Пробиштип.

е) Решено е да се организира оддел за аграрна реформа и државни имоти при Поверенството за народно стопанство. За референт на истиот именува се Јордан Блажевски, инженер агроном от Тетово.

ж) Решено е да се организира Економскиот институт, директно подведомствен на повереникот за народно стопанство, Централен земеделски испитателен институт во Скопје, Бактериолошки ветеринарски институт во Скопје под одделот полјоделие, и Геолошки институт во Скопје под одделот за рударство.

з) Решено е да се отворат трговски академии во Скопје и Битола и средно стопанско училиште во Охрид.

и) Решено е да стоки кои не са под режим можат слободно да се изнесуваат во други федерални единици, без никакви специјални разрешениа.

ј) По предложение на Поверенството за судство, да до уредување на адвокатурата во федерална Македонија, сите адвокати бидат задолжени да се стават на расположение на судскиот оддел на соодветните НОО-и, решава се, да се тој вопрос отложи и проучи по основно.

По т. 4: а) По отношение писмото Н° — 13 от 14. XII. 1944 г., на Скопскиот околински духовен одбор, со кое барат да се отпушти парична помоќ за месец декември и на чиновниците и свештениците от Скопско-Велешката митрополиа, решава се да се и овој вопрос проучи поосновно. б) По отношение писмото Н° — 1731 от 15. XII. 1944 г. на скопскиот Градски НО одбор, решава се да се НОО за град Скопје подигне во ранг на областа НОО). в) По отношение писмото Н° — 1147, от 8. XII. 1944 г. на Скопскиот НОО, решава се да се одобри и утврди извршената от истиот одбор подела на градот Скопје во четири реона, така како е предложено. г) По предложение на др. Страхил Ги-

гов, решава се да се испрати во Белград др. Бане Андреев да го земе постот член на Националниот комитет НОЈ. д) На Пове-ренството на просветата одобрува се кредит от 200.000 лв. за штампање на разни помошни книги и брошурки за училиштата.

Секретар,
Страхил Гигов, с.р.

Председател,
М. А. Ченто, с.р.

Членови:

Л. Соколов, с.р.

К. Петрушев, с.р.

Е. п. Андонов, с.р.¹³

¹³⁾ Записниците се земени од Книгата на записници на Президиумот на АСНОМ од м. август 1944 до 28.V 1945 година, која се наоѓа во Архивот на Македонија — Скопје, ф. АСНОМ, к. 2.